

Ilmi Namaa Maaliif Uumamee?

Description

Gaafin guddaan sammuu namaa keessa naannaâ€™an keessaa tokko, â€œAni maaliif uumame?â€kan jedhuudha. Namni gaafi kanaaf deebii gahaa deebise, jirenyaa keessatti tasgabbi fi boqonnaan jiraata. Kaayyoo itti uumameef waan beekuf wanta isarraa barbaadamu ni hojjata. Namni kaayyoo itti uumamee fi wanta isarraa barbaadamu hin beekne immoo jirenyaa keessatti ni dhamaâ€™a. Eessarrraa kaâ€™ee garam deemaa akka jiru hin hubatu. Kanaafu, namni dukkanaâ€™a jirenyaa keessaa bahuuf kaayyoo itti uumameef qorachuu fi wanta isarraa barbaadamu hojjachuuf tattaafachu qaba. Taâ€™uu baannan, yeroo hundaa jirenyaa gammachuu hin qabnee fi nuffiin guuttamte jiraata.

Torbii darban keessa jirenyi maaliif akka uumamte ifa Qurâ€™aanaatiin ilaalaaturreera. Jirenyi tuni iddo qormaata akka taate hubanne jirra. Jirenyi tuni iddo qormaata erga taate namoonni immoo warroota ishii keessatti qoramaniidha. Yaadachisaaf mee aayah waaâ€™ee qormaata dubbattu haa dhiyeessinu:

â€œ[Rabbii] Mootummaan waan hundaa harka Isaa jiru tolly Isaa baayâ€™ate. Inni waan hundaa irratti Dandaâ€™aadha [Rabbiin] eenu keessantu irra gaarii akka hojjatu isin qoruuf Kan duâ€™aa fi jirenyaa uumedha. Inni Injifataa, Araaramaadha.â€ Suuratu Al-Mulk 67:1-2

â€œ[Rabbiin] eenu keessantu irra gaarii akka hojjatu isin qoruuf Kan duâ€™aa fi jirenyaa uumedha.â€ Kana jechuun Rabbiin isin qoruuf fi qormaata kanaan eenuhojji irra gaarii akka hojjatu ifa baasuf ergasii hojji isaa irratti hundaaâ€™e nama hundaafu mindaa kennuuf ykn adabuuf duâ€™aa fi jirenyaa uume[\[1\]](#). Ibn al-Jawzin (Rabbiin rahmata Isaaf haa godhu) akkana jechuun keeyyata (aayah) tana ibsa: Jirenyaa tana keessatti isin qoruuf jirenyaa uume, duâ€™a immoo isin kaasu fi jazaa isiniif kafaluuf uume[\[2\]](#).

Namoonni jirenyaa tana keessatti qoramuuf ulaagaaleen qormaataa isaaniif guuttame jira. Ulaagaaleen kunniinis, fedhii bilisaa fi dandeettidha.

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa addunyaa tana keessatti ilmaan namaa qoruuf fedhii waa ittiin filatan, sammuu ittiin yaadan, ija ittiin argan, gurra ittiin dhagahanii fi dandeetti waan fedhan ittiin hojjatan isaaniif kennee jira. Namni fedhii ofiitiin Rabbitti amanuu dandaâ€™a, dhiisus dandaâ€™a. Amanti irratti hin dirqisifamu. (Laa ikraah fi-ddiini-Amanti keessatti dirqisisuun hin jiru) (Ilaali suuratu Al-Baqarah 2:256). Namni fedhe kafaruu, namni fedhee immoo amanuu dandaâ€™a. Garuu dhuma irratti namni hundu jazaa waan hojjate ni argata. Yoo kafare, adabbii kufrii Guyyaa Murtii ni baadhata. Kana jechuun namni kafare (Rabbitti amanuu didee fi Isa qofa gabbaruu didee) ibidda Jahannam seena. Yoo amane immoo mindaa guddaa argata. Innis Jannata seenudha.

Asirraa kaâ€™uun, gaafi maaliif amantiin namootaa gargar taâ€™e jedhuufis deebii ni arganna. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

í^{3/4} Ú^UZU,,UZU^U; Ø^UZØ¢Ø; UZ Ú±U,,U,,UZU^U‡U•U,,UZØ-UZØ¹UZU,,UZUFU•U Ü; Ø£U•U
ÙŽÙ•Ø©Ù— Ù^ÙZÙ°ØÙ•ØÙZØ©Ù— Ù^ÙZÙ,,ÙŽÙ°ÙfÙ•Ù† Ù,,Ù•Ù'ÙŠÙZØ•Ù;Ù,,Ù•Ù^ÙZÙfÙ•
Ù Ü; Ù•Ù•ÙŠ ÙÙZØ¢ Ø;ÙZØ§Ø^ÙZÙ%Ù°ÙfÙ•Ù Ü;Ù— Ù•ÙZÙ±Ø³Ù;Ø^ÙZØ•Ù•Ù,Ù•Ù^Ø§Ù'
Ù±Ù,,Ù;Ø®ÙZÙŠÙ;Ø±ÙZÙ°Ø^Ù•Ùš Ø¥Ù•Ù,,ÙZÙ%ÙÙ±Ù,,Ù,,ÙZÙ•Ù‡Ù•ÙÙZØ±Ù;Ø¬Ù•Ø•
ÙfÙ•Ù Ü; Ø-ÙZÙÙ•ÙŠØ¹Ù—Ø§Ù•ÙZÙŠÙ•Ù†ÙZØ•Ù•Ù'Ø•Ù•ÙfÙ•Ù Ø•Ù•ÙÙZØ§ÙfÙ•Ù†Ø^Ù•
Ù Ü; Ù•Ù•ÙŠÙ‡Ù•Ø^ÙZØ®Ù;Ø^ÙZÙ,,Ù•Ù•Ù•Ù^Ù†ÙZ Í;

â€œRabbiin osoo fedhee silaa ummata tokko isin godhaa ture. Garuu wanta isiniif kenne keessatti isin qoruuf, [gargar isin godhe]. Hojii gaarii keessatti wal-dorgomaa. Hunda taatanii deebiin keessan gara Rabbiiti. Waan isin keessatti wal dhabaa turtaniis isinitti hima.â€ Suuratu Al-Maaâ€™ida 5:48

Kana jechuun Rabbiin osoo fedhe haqa irratti walitti isin qaba, hunda keessanu amantii tokko qofa akka qabaattan isin godhaa ture. Garuu kitaabban isiniif buusun amanti ibse, haqaa fi soba addaan baase. Kana booda kitaabban buuse kanaan namoota qora. Kana jechuun nama kitaaba kanatti buluun Isaaf ajajamuu fi nama kitaaba kanatti buluu diduun Isa faallessu adda baasa. Ergasii hunda isaanitiif wanta hojataa turaniif jazaa isaaniif kafala.

â€œHojii gaarii keessatti wal-dorgomaa.â€ Kana jechuun gara hojii gaarii hojjachuutti fiigaa. Kuni kan agarsiisuu hojii namarratti dirqama taâ€™an (waajiba) yeroo jalqabaa isaatti hojjachuun irra gaarii akka taâ€™eedha. Fakkeenyaaaf salaata yeroon akkuma gaheen salaatun irra gaarii fi jaallatamaadha. Namni hojii gaarii keessatti namoota dursuuf waa lama yoo hojjateedha. 1ffaa- hojii san yeroo isaa keessatti hojjachu. Yeroon suni akkuma gaheen gara hojii sanii fiigu fi carraa argame hundatti fayyadamuun hojii jaallatamoo taâ€™an hojjachuudha. 2ffaa-hojii san haala namarriaa barbaadamuu guutanii hojjachu[3]. Fakkeenyaf, namni salaata yeroo isaa eege salaatu fi sharxiwwanii fi arkaanaa isaa guute salaatu namoota ni dursa.

â€œHunda taatanii deebiin keessan gara Rabbiiti. Waan isin keessatti wal dhabaa turtaniis isinitti hima.â€ Kana jechuun Aakhiratti hundi keessanu gara Rabbii deebitu. Addunyaa tana keessatti wanta keessatti wal dhabaa turtan Guyyaa Qiyaamaa isinitti beeksisa. San booda shakkiin ni deema. Hayyuun beekkaman Ibn Jariir ni jedha, â€œRabbiin addunyaa keessatti wanta namoonni keessatti wal dhaban ragaaleen ibsee jira. Boru (Guyyaa Qiyaamaa) immoo jazaa kafaluun ifa godha.[\[4\]](#)â€ (Rabbiin subhaanahu amantii dhugaa kitaaba buusun ifa godhe jira. Namoonni fedhii qullaa hordofuu fi kitaaba Inni buuse irraa jallachuun amanti keessatti wal dhaban. Rabbiin guyyaa Qiyaama nama kitaaba Isaati fi amanti dhugaa hordofe, mindaa Guddaa kennaaf. Nama kitaaba Isaati fi amanti dhugaa irraa garagalee immoo adabbii cimaa adaba. Haala kanaan, shakkiin ni deema, dhugaa fi sobni adda baha.)

Kanaafu, namoonni amantiin gargar kan taâ€™aniif kitaaba Rabbiin buuse keessatti waan wal dhabanii fi qajeelcha Isaa irraa waan jallataniifi. Gariin isaanii kitaabatti amanuun ni hordofan, gariin isaanii immoo kitaabatti kafaruun daandii haqaa irraa bahan. (Ilaali suuratu Al-Baqarah 2:213 fi 253)

Namoonni yaadan, amantiin, qabeenyaan, dandeettiin, beekumsaa fi kan kana fakkaataniin gargartaa™un qormaata. Akkuma yeroo darbe jenne namoonni addunyaa tana keessatti karaa adda addaatini qoramu. Namoota qoraman irraa wantoonni barbaadaman: obsa, shukrii, Rabbiif ajajamu, wanta Inni dhoowwe irraa fagaachu fi kkf. Garuu wantoonni kunniin jecha wali galaa tokko jalatti walitti qabamu

dandaâ€™u. Jechi suni maal akka taâ€™e beektuu? Jechi suni jecha, â€œIbaadaâ€™ettuudha. Ibaadan yaad-rimee balâ€™aa kan qabuudha. Kanaafi, Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Qurâ€™aana keessatti bakka adda addaatti namoota akka qoruu fi wanta isaan irraa barbaadamu ni dubbata. Ergasii jecha tokkoon wanta isaan irraa barbaadamu suuratu az-Zaariyaat keessatti walitti qaba. Ni jedha:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّةَ وَالْإِنْسَانَ إِلَّا لِيَعْبُدُونَ ٥٦

â€œJinnii fi ilma namaa akka Ana qofa gabbaraniif malee hin uumne.â€ Suurat Az-Zaariyaat 51:56

Aayah tanaaf mufassirooni (hayyoonni Qurâ€™aana ibsan) ibsa adda addaa kennanii jiru. Isaan keessaa mee muraasa haa eerru. Aliyy bin Abi Xaalib (radiyallahu anhu) ni jedha, â€œJinnii fi ilma namaa akka Ana qofa gabbaraniif malee hin uumne.â€ Jechuun Jinnii fi ilma namaa hin uumne ibaadatti ajajuuf malee. Jechi Rabbii oltaâ€™aan kana ni agarsiisa, â€œGooftaa Tokkicha gabbaruutti malee hin ajajamneâ€ (suuratu At-Tawbaa 9:32, akkasumas suuratu al-bayyinnah 98:5 ilaali). Abdullah bin Abbaas (Radiyallahu anhu) ni jedha, â€œJaallatanis jibbanis ibaada akka mirkaneessaniif malee hin uumne.â€ Ammas akkana jedhamee jira, â€œAkka Anaaf gadi jedhaniif malee hin uumne.â€ [5]

Dubbin akkana erga taâ€™e mee hiika ibaada haa ilaallu. Al-Azhariyyi ni jedha: akka lugaatti**ibaada** jechuun of **gadi qabuun ajajamuudha**. Karaan yeroo baayâ€™ee irra deddeemun yoo qaaccaâ€™e â€œXariiqu muâ€™abbaduâ€¢Jedhama.

Ammas hayyuun lugaa Arabiffaa Al-Jawhariyy ni jedha, â€œHundeen ibaadaa al-Khuduuâ€™u (gadi of qabuu) fi az-zillatu (xiqqeonya)dha.â€

Akka shariâ€™aatti ibaadan hundee gadi of qabuu fi of gadi xiqqeessu irraa kan fudhatamee fi yaada balâ€™aa kan of keessatti qabuudha. Hayyoonni Ibaadaf hiika garagaraa kennanii jiru. Garaagarummaan hiikaa kuni gara wanta lamaatti deebiâ€™a:

Iffaa jechi ibaada jedhu akka masdaraatti yoo itti fayyadaman â€œ~~at-taâ€™abbud~~ (gabbaruu)â€ taâ€™a. At-taâ€™abbud (gabbaruun) hojji gabrichaati. (Masdara jechuun jecha xumura irraa ijaarramun yeroo itti hojjatamu hin agarsiisnedha. Fkn, deeme, adeemsaa. â€œDeemeâ€¢xumura taâ€™a. â€œAdeemiâ€¢immo masdara taâ€™a. Xumurriâ€¢edeemeâ€¢jedhu gochi yeroo darbe akka raawwatame agarsiisa. Garuu jechi â€œadeemsaaâ€¢jedhu gochi yeroo kamiin akka raawwatame hin agarsiisu.)

2ffaa jechi ibaadah jedhu akka maqaatti yoo itti fayyadaman, â€œal-Mutaâ€™abbi (wanta ittiin gabbaran)â€ taâ€™a.

Kanaafu, ibaada jecha â€œ~~at-taâ€™abbud~~ (gabbaruu)â€ jedhutti yoo fayyadamne, hiikni isaa, â€œAkkaata shariâ€™aan Rabbii itti dhufeen hojiiwan Inni itti ajajee hojjachuu fi hojiiwan Inni dhoowwe dhiisun Jaalalaa fi ol guddisun Rabbiif of gadi xiqqeessudha.â€ Jechi Sheykhul Islaam Ibn Taymiyah, â€œIbaadan jaalala guutuu fi gadi of xiqqeessu guutuu of keessatti qabata.â€ Jedhu, hiika taâ€™abbud jedhu jalatti ramadama. Haaluma wal fakkaatun jecha Imaamu Ibn Al-Qayyim as jalatti ramaduun ni dandaâ€™ama. Imaamu ibn Al-Qayyim ni jedha, â€œAt-Taâ€™abbud (gabbaruu) jechuun jaalala daangaa olâ€™aanaa irra gahee fi of gadi xiqqeessu daangaa olâ€™aana irra

gaheedha. (Ibaadan buâ€™uura lama irra kan naannaâ€™uudha. Isaan lamaan kunniin hundee ibaadati: Jaalala guutuu fi of gadi xiqqeessu guutuu)â€•. Ammas ibn Kasiir ni jedha, â€œIbaadan jecha jaalala, of gadi qabuu fi sodaa guutuu of keessa qabuudha.)

Gabaabumatti ibaadan hiika â€œat-tâ€™abbud (gabbarutiin)â€• yoo taâ€™e, hiikni isaa â€œajamuu (xaaâ€™a) gadi of qabuu fi jaalala daangaa olâ€™aanaa irra gahe of keessa qabuudhaâ€• Maal keessatti ajajamuun (xaaâ€™an) kuni taâ€™aa? Kuni gara hiika lamaffaa akka deemnu nu taasis[6].

Ibaadan akka maqaatti itti fayyadamuun â€œal-Mutaâ€™abbi bihi (wanta ittiin gabbaran)â€• yoo taâ€™e, hiikni isaa, â€œmaqaa waligalaa dubbii irraa, hojii keessa fi alaa irraa wanta Rabbiin jaallatu fi itti gammaduudha. Salaanni, zakaan, soomni, hajjiin, dubbiin dhugaan, amaanaa eegun, haadha abbaa toola oolun, firummaa eegun, waadaa guutun, wanta gaaritti ajajuun, wanta badaa irraa dhowwuun, kaafirota fi munaafiqootatti qabsaaâ€™uun, ollaatti, yatimootatti, harka qalleeyyitti, karaa deemaa fi tajaajilaatti tola oolu fi beeladoota kunuunsun, duâ€™aayi (Rabbitiin kadachuun), zikriin, Qurâ€™aana qaraâ€™uun fi kkf ibaadaa (gabbarii) irraayyi. Haaluma kanaan, Rabbiti fi Ergamaa isaa jaallachuun, Rabbiti sodaachun, amantii isaaf qulqulleessun (iklaasa qabaachun), murtii Isaatif obsuun (balaa nama qunnameef obsuun), qananii Isaatiif galata galchuun (shukriin), murtii Isaatti gammaduun, Isarratti hirkachuun, rahmataa Isaa kajeelun, adabbii isaa sodaachunii fi kan kana fakkaatan ibaada (gabbari) Rabbiti irraayyi.[7]â€•

Hiika jalqabaati fi kan lammataa akkamitti gargar baasu dandeenya jechuun namni gaafachu dandaâ€™a. Hiika jalqabaa irratti ibaadaa jechuun jaalala fi of gadi qabuu guutuudha. Namni wanta tokko garmalee yoo jaallatee fi of gadi qabeef wanta san gabbaraa jiraajechuudha. Akka hiika lamaffaatti immoo ibaada jechuun wantoota Rabbiti itti ajajeedha. Fkn, kan akka salaata, zakaa, sooma, hajji fi kkf. Namni wantoota kanaan Rabbiti gabbara. Kanaafu, hiikni ibaada lamaan kunniin wal keessa kan seenaniidha. Namni Rabbiti gabbaru jaalala fi of gadi qabuu guutuun wanta Inni itti ajaje nama hojjatuudha.

Rabbiti subhaanahu wa taâ€™aalaa namoota karaa adda addaatin qora. Wantoonni namoota qoraman irraa barbaadaman: Obsa, shukrii, wantoota Rabbiti itti ajaje hojjachu, wanta Inni dhoowwe dhiis, iklaasa, Isaaf of gadi qabuudhaâ€•â€• Hiika ibaada armaan olii yoo ilaalle, ibaadan wantoota armaan olii kanniin of keessa qaba. Kana jechuun obsi, shukriin, wantoota Rabbiti itti ajaje hojjachuun, wanta Inni dhoowwe dhiisun, iklaasni, Isaaf of gadi qabuu fi kkf â€œibaadaâ€•jalatti walitti qabamu. Kanaafu, namoonni jirenyaa addunyaa tana keessatti yommuu qoraman wanti isaan irraa barbaadamu â€œIbaadadhaâ€•jechuudha.

Kanarraa kaâ€™uun namoonni maaliif uumaman jenne yoo of gaafanne, deebiin isaa kana taâ€™a: **namoonni kan uumamanifi qoramuun ibaadah isaan irraa barbaadamu akka mirkaneessaniifi ykn galmaan gahaniifi.** Ergasii jazaa hojii isaanii ni argatu.

Namoonni jaallataniis jibbanis ibaadah ni mirkaneessu. Namni Rabbiti gabbaru didee fi ibaadaa irraa of tuulu, yeroo rakkoo ibaada ni mirkaneessa. Kana jechuun yeroo rakkoon garmalee itti cimu gara Rabbiti deebiâ€™un Isa ni kadhata, of gadi qabaaf. Warroonni amanan immoo filannoo isaaniitiin yeroo rakkoo fi tolaa Rabbiti ni gabbaru, ibaada isaan irraa barbaadamu ni hojjatu. Kanaafu, namoonni jaallatanis jibbanis ibaada ni mirkaneessu. Garuu ibaada kana irraa eenyutu fayyadamaa?

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala ilmaan namaa irraa ibaada kan barbaaduf mindaa gaarii isaaniif kenuufi. Ibaada isaanii irraa gonkumaa hin fayyadamu. Sababni isaas, Inni Dureessa, Of Dandaâ€™aa fi Of Gahaadha. Namoonni Isa gabbaranii dhiisanii wanti Isarrraa hirâ€™atu ykn dabaluuf hin jiru. Kanaafu, *ibaada irraa kan fayyadamu namuma ibaada hojjatuudha*. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

هَدَ فِإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ۚ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا
لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ۚ

â€œNamni qabsaaâ€™e kan inni qabsaaâ€™u lubbuma isaatiifi. Rabbiin dhugumatti aalama hundarraa Dureessa. Isaan amananii fi hojii gaggaarii hojjatan, badii isaanii isaan irraa haaqna. Dhugumatti gaarii waan isaan dalagaa turanii isaan mindeessina.â€ Suuratu Al-Ankabuut 29:6-7

Namni nafsee isaatti, sheyxanaa fi diinotatti qabsaaâ€™un wanta itti ajajame hojjate, kan inni qabsaaâ€™u fi hojjatu lubbuma isaatiifi. Kana jechuun buâ€™aa fi mindaan qabsoo fi hojii isaa gara isaatti kan deebiâ€™uudha. Rabbiin hojii isaanitti hin fayyadamu, Inni wantoota uumaman hundarraa Dureessa waan taâ€™eef. Hojii badaa irraa isaan dhoowwun hojii gaaritti kan ajajeef mindaa gaarii isaaniif kenuufi. Kanaafi, itti aanse ni jedha, **Isaan amananii fi hojii gaggaarii hojjatan, badii isaanii isaan irraa haaqna. Dhugumatti gaarii waan isaan dalagaa turanii isaan mindeessina.**â€

Rabbiin warroota amananii fi hojii gaggaarii hojjatan badii isaan irraa haaqa. Kana jechuun badiin suni hanga akka hin hojjatamne taâ€™utti isaan irraa haaxawa. Akkasumas, hojii gaarii isaan hojjataniin isaan mindeessa. Kana jechuun Isaaf ajajamuun hojii gaarii hojjataniif mindaa guddaa kennaaf[8].

Garuu ibaadan kuni nama fayyaduuf ulaagaalee sadii guutuu qaba. 1ffaa-Iimaana qabaachu. Kana jechuun Rabbitti amanuu, Malaykota Isaatti, Kitaabban Isaatti, Ergamtoota Isaatti, Guyyaa Aakhiraatti fi qadaratti amanuudha. 2ffaa-Rabbiif jedhanii hojjachuu (iklaasa). 3ffaa-Akkaata shariâ€™aan ajajeen hojjachuu- kana jechuun Nabiyyii (SAW) hordofu.

In sha Allah kana booda waaâ€™ee fi gosoota ibaada ni ilaalla. Jirenya keessatti wanti guddaan namarraa barbaadamu ibaada erga taâ€™e, namni wanta isarraa barbaadamu kana guutuun adabbii cimaa jalaa bahuu fi mindaa guddaa argachuuf waaâ€™ee fi gosoota ibaadaa balâ€™innaan beeku qabaajechuudha. Akkasumas, wanta ibaada isaa jalaa balleessu beeku qaba.

Kitaabban wabii

- [1] [Maâ€™aarij Tafakkuri wa daqaaâ€™iqu tadabbu](#)“ Abdurahmaan Hasan Habankaa 14/615
- [2] [Zaadul Masiir](#) 1456, Ibn Al-Jawzi
- [3] [Tafsiiru Saâ€™diyy-fuula](#) 258
- [4] [Zaadul Masiir](#) 389, Ibn Al-Jawzi
- [5] [Tafsiiru Qurxubii](#) 19/507, Zaadul Masiir 1352
- [6] [Ash-Shirku fiil qadiimi wal hadiisi](#)-fuula 149-152, Abu Bakr Muhammad Zakariya
- [7] [al-ubudiyata](#) fuula 6, Ibn Taymiyah

[8] Tafsiiru Saâ€™diyy-fuula 735, Zaadul Masiir 1077

Date Created

May 26, 2019

Author

admin